

Te tuku amuamu mō ngā umanga kāwanatanga

Mēnā ki tō whakaaro kāore i manaaki tōkeketia koe:

- e tētahi umanga kāwanatanga
- e tētahi kaunihera tāone nui, ā-takiwā, ā-rohe rānei
- e tētahi poari hauora ā-rohe
- e tētahi pūtahitanga mātauranga tuatoru
- e tētahi poari kaitiaki kura

Tēnā pea ka āwhina te Kaitiaki Mana Tangata i a koe.

He aha ngā mahi a te Kaitiaki Mana Tangata mōu?

Ka tūhura amuamu te Kaitiaki Mana Tangata mō ngā mahi me ngā whakatau a ngā umanga kāwanatanga, kāwanatanga ā-rohe, me te mana whānui hei whakarite kia whakamārama ēnei i ā rātou mahi.

He kaitirotiro motuhake te Kaitiaki Mana Tangata ka āta whai whakaaro ki tō amuamu i runga i te tōkeke.

E whai whakaaro ana mātou mēnā kāore i whaitake, kāore i tōkeke, i hē rānei ngā mahi, ngā whakatau rānei a te umanga. Mēnā ka pēnā, ka kīia mātou, ā, ka hoatu pea i tētahi otinga.

Ka āhei te Kaitiaki Mana Tangata te tūhura i ngā amuamu ki:

- Ngā umanga kāwanatanga, tae atu ki ērā e noho haepapa ana ki ngā utu penihana, ngā whare noho, te hauora, te hekenga ki Aotearoa, ngā uruwhenua, te paremata hauata, te mātauranga, te utu tāke me te tiaki tamariki.
- Ngā umanga kāwanatanga ā-rohe, tae atu ki ērā e noho haepapa ana ki ngā rori, ngā manga, te whakatina pōrearea me ngā kararehe, te whakamahere me te uruhi i ngā whakaaetanga hanga, rawa rānei.

Kāore e āhei te Kaitiaki Mana Tangata te tūhura amuamu mō te tangata takitahi, mō ngā kamupene, mō ngā whare whakangungu motuhake, mō ngā rōia, ngā mema pāremata, mō ngā whakatau ā tētahi kaunihera whānui, tētahi kōti, taraipiunara rānei.

Kāore e taea te tūhura amuamu mō Ngā Pirihimana o Aotearoa, mō ngā Minita Kāwanatanga rānei, engari rawa mēnā ka pā ki tētahi tono pārongo ūkawa.

Kāore hoki e taea te hoatu tohutohu ā-ture, te whakawhiwhi paremata, te mahi hei māngai mōu rānei.

Te tukanga amuamu

Me aha i te tuatahi?

I mua i te whakapā ki te Kaitiaki Mana Tangata he mea pai tonu te whakarite ki te whakatau i te take me te poari whakahaere o te umanga. He tukanga amuamu tō te nuinga. Mēnā kāore he tukanga amuamu tō te umanga, me tuhi reta ki te pou whakahaere.

Ka whakatau pea te Kaitiaki Mana Tangata kia kaua e tūhura, engari rawa mēnā kua whaiwhai kētia atu e koe i te tuatahi.

Me pēhea te tuku i tō amuamu

Ka āhei koe te tuku amuamu ki te Kaitiaki Mana Tangata mā te mēra, te waeatuhi, mā te whakamahi rānei i te puka tuihono i tā mātou paetukutuku. Kei te whārangī tuarā ngā taipitopito whakapā. Waea mai ki tō mātou tari ki te hia āwhina koe.

He kupu whakamahiri mō te tuku i tō amuamu

Kaua e takaroa. Ka uua pea ki a mātou te tūhura i tētahi amuamu i pā mai neke atu i te 12 marama i mua.

Whakamāramatia te whakatau, te mahi rānei e hiahia koe ki te amuamu, me te kī, ki tō whakaaro, he aha i kore ai e tōkeke.

Kia mārama, kia poto tō kōrero. Kia mau tonu ki ngā meka matua koia ko te taikākā o te amuamu, me te kore tāpiri i te nui rawa o ngā taipitopito, engari rawa mēnā e hiahiatia.

Tukua mai ngā reta me ngā pepa e whakaatu ana kua ngana kē koe ki te whakatau i te take me te umanga.

Kōrerotia mai te putanga ka hiahia koe.

Ka aha ina tuku amuamu koe?

Mā mātou koe e whakamōhio ina tae mai tō amuamu, me te whakamōhio haere tonu i a koe i te amuamu e whaihangatia ana.

Ina whiwhi mātou i tō amuamu, ka whakatau te Kaitiaki Mana Tangata i te tuatahi mēnā ka taea te amuamu te tūhura, kāore rānei. Mēnā kāore, ka whakamārama mātou he aha ai, me te tuku pea i a koe ki ētahi atu kōwhiringa, umanga rānei.

Mā te tuku ōpaki ki te umanga, he maha ngā amuamu ka oti i a mātou te whakatau. Mēnā ka pēnei, ko te tikanga kāore e whakahaeretia tētahi tūhuratanga ūkawa.

Mēnā ka tūhuratia tō amuamu, ka rapu te Kaitiaki Mana Tangata i ngā pārongo hāngai katoa kia whai whakaarohia ai te take.

Ina oti te tūhuratanga, ka whakatau te Kaitiaki Mana Tangata mēnā kāore i te whaitake, kāore i te tōkeke rānei ngā mahi a te umanga. Ka whai wāhi koe ki te tuku kōrero mēnā ka whakatau te Kaitiaki Mana Tangata kāore i hunuhunu, kāore rānei i hē ngā mahi a te umanga.

Ina tika, ka tūtohu rongoā pea te Kaitiaki Mana Tangata.

Te whakapā ki te Kaitiaki Mana Tangata

Waea koreutu: 0800 802 602

www.ombudsman.parliament.nz

Īmēra:

info@ombudsman.parliament.nz

Mēra:

Pouaka Poutāpeta 10152, Te Whanganui-a-Tara 6143

Waeatuhī:

(04) 471 2254

Ngā uiui ki te tari:

8:30 i te ata ki te 5:00 i te ahiahi, Mane ki te Paraire

Te Whanganui-a-Tara

Papa 14, 70 The Terrace, Te Whanganui-a-Tara 6143

Tāmaki Makaurau

Papa 10, 55-65 Shortland Street, Tāmaki Makaurau 1010

Ōtautahi

545 Wairākei Road, Harewood, Ōtautahi 80533